

1917–1918 års händelser

Revolutionsåret 1917 i Finland

År 1917 är det stora märkesåret i Finlands historia. Framförallt är det självständighetsförklaringen 6.12.1917 som får oss finländare att minnas 1917 som ett viktigt år i vårt lands historia. Men självständighetsförklaringen upplevdes inte av de samtida som den viktiga händelse den har blivit för eftervärlden. För de samtida finländarna var året 1917 en mycket turbulent tidsperiod, en tid av social nöd, uppror och våld. Händelserna i Finland var en del av den revolution som uppstod i Ryssland och som spred sig över det krigsdrabbade Europa.

I augusti 1914 hade det stora kriget eller världskriget utbrutit mellan Europas stormakter. Trots att finländarna var befriade från värnplikt i den ryska armén och således slapp krigstjänstgöring drabbades det finländska samhället av krigets påfrestningar liksom de flesta andra krigförande och neutrala länder under första världskriget. Dyrtiden (inflation) och livsmedels- och varubrist påverkade vardagen för de flesta av finländarna och till följd av kriget hade den ryska centralmakten skärpt mötes- och tryckfriheten.

Det utdragna kriget blev en påfrestelse både för armén och på hemmafronten och i februari 1917 utbröt revolution i Ryssland. Februarirevolutionen innebar att kejsare Nikolaj II abdikade till förmån för en provisorisk regering som bland annat återinförde den finländska autonomi, men fortsatte krigföringen mot centralmakterna. Den finländska lantdagen (dåvarande namnet på riksdagen) intog en alltmera central roll i den finländska beslutsfattningen. Sedan 1916 hade socialdemokraterna en majoritetsställning i lantdagen med 103 mandat och partiet hade bildat en samlingsregering tillsammans med de borgerliga. Förväntningarna att genomföra omfattande sociala reformer var höga både bland de partiaktiva socialdemokraterna och hos deras väljare. Till reformkraven hörde kommunalreform, en lösning av torparfrågan och införande av åtta timmars arbetsdag. Socialdemokraternas krav kulminerade med den s.k. maktlagen i juli 1917 som skulle ha inneburit en brytning med den ryska centralmakten och dess vetorätt i finländska ärenden, i praktiken en slags självständighetsförklaring. Men den dåvarande ryska premiärministern Alexander Kerenskij svarade med att upplösa lantdagen och utlysa nyval som ledde till att socialdemokraterna förlorade sin majoritetsställning till de borgerliga partierna.

I och med att kriget fortsatte i Europa förblev livsmedelsfrågan olöst och i Finland försvårades den till följd av att spannmålsleveranserna uteblev från Ryssland som kastats in i fullständigt kaos efter Februarirevolutionen. När de folkvalda beslutsfattarna inte lyckades bringa en snabb lösning på livsmedelsfrågan pågick det under sommaren och hösten 1917 demonstrationer, strejker och våldsamma upplopp i städerna och på

landsorten. Oron i samhället och avsaknaden av en polismakt fick både borgerliga och socialdemokrater att på sina håll grunda väpnade skyddsgarden. Den borgerliga skyddskåren grundades för att bevaka den lagliga samhällsordningen medan röda gardet skulle förhindra en borgerlig kontrarevolution. Samtidigt fanns det drygt 100 000 ryska militärer i Finland men de betraktades framförallt av de borgerliga som opålitliga alltefter att officerarna blivit avsatta eller mördade av sina soldater som sympatiserade med de ryska bolsjevikerna som lovat dem fred.

Revolutionen blir till inbördeskrig 1918

Den ryska oktoberrevolutionen 1917 gjorde Vladimir Lenin och bolsjevikerna till nya makthavare i Ryssland. Storstrejken som följde den ryska oktoberrevolutionen fick de borgerliga i Finland att påskynda självständighetsförklaringen som ägde rum 6.12.1917. I omröstningen i lantdagen hade socialdemokraterna med deras 98 mandat röstat emot förslaget med motiveringen att självständigheten skulle erhållas av Lenin. Dock under nyåret 1917–1918 erkände Lenins bolsjevikregering Finlands självständighet.

Efter självständighetsförklaringen intensifierades kampen om statsmakten mellan socialdemokraterna och de borgerliga. Den nyttillträdde senaten (regeringen) under Pehr Evind Svinhufvud utnämnde skyddskårerna till officiella regeringstrupper i januari 1918. Samtidigt gav senaten skyddskårerna och forna finländska officerare som tjänat i den ryska armén, däribland generallöjtnant Gustaf Mannerheim, i uppgift att påbörja avväpnandet av de ryska trupper som fanns i landet. När avväpnningen började i Österbotten och i östra Finland 27–28.1.1918 tog röda garderna över makten i södra Finland. Kring månadsskiftet januari-februari uppstod en frontlinje som klöv Finland itu, från Björneborg i väst till karelska näset i öst. I norr på den vita sidan fanns det jordbrukande och agrara Finland, i söder på den röda sidan var det industrialiserade Finland med dess stora gods och herrgårdar. Kriget som har många benämningar utbröt i slutet av januari 1918 och var i praktiken avslutat i början av maj samma år. Frihetskriget är en benämning som använts särskilt bland de som sett kriget som en nationell frigörelsekamp för att vinna Finlands självständighet från Ryssland. Bland de många övriga benämningarna torde inbördeskriget vara den gängse och mest neutrala benämning av den väpnade kamp som fördes i huvudsak mellan finländare vårvintern 1918.

Striderna kulminerade i slaget om Tammerfors i mars 1918 som ledde till de rödas nederlag. Kort därpå i början av april landsteg tyska trupper i södra Finland. De hade dels blivit kallade till hjälp av de vita och dels kommit på eget bevåg för att förstärka det tyska inflytandet i nordöstra Europa och bevaka den nyss erhållna segerrika freden med Ryssland. I kriget deltog även svenska frivilliga på den vita sidan. Den 25.2.1918 anlände de finländska unga

män, jägarna, som fått militär utbildning i Tyskland för att delta i kriget mot de röda. Strax innan tyskarna och de vita skyddskårerna intog Helsingfors flydde det röda folkkommissariatet som leddes av socialdemokraterna Kullervo Manner och Otto Kuusinen, först till Viborg och sedan i exil till Petrograd. Kriget betraktades som avslutat med general Mannerheims segerparad i Helsingfors 16.5.1918.

Film <https://elonet.fi/fi/elokuva/104561>

Artikel där filmen ingår <http://www.is.fi/suomi100/art-2000005044584.html>

Inbördeskriget 1918 hör till de mest traumatiska händelserna i Finlands historia. I den databas som det finländska Riksarkivet låtit sammanställa framgår det att 34 277 personer miste livet till följd av kriget – nästan 1 procent av landets dåvarande befolkning. Merparten av de döda återfinns på den röda sidan och de uppgick till 27 426 personer medan respektive antal på den vita sidan var 4821 personer. 2030 personer som också avled till följd av kriget hör till kategorin övriga. Förutom att kriget var en blodig strid mellan finländare med olika ideologiskt synsätt och mellan finländare som tillhörde olika samhällsklasser, är det terrorn, fånglägren och avrättningarna som präglat synen på och minnet av kriget 1918. Merparten av dösoffren bestod av dem som avrättades eller som dog i fånglägren strax efter kriget. Det finländska samhället var länge djupt splittrat och klyftan mellan de som antingen tillhört de vita eller de röda under kriget fanns länge kvar, årtionden efter krigets slut.

Text av:

FD Matias Kaihovirta, forskare i Nordisk historia vid Åbo Akademi

Litteratur:

Risto Alapuro, State and revolution in Finland (1988).

Pertti Haapala, Kun yhteiskunta hajosi: Suomi 1914–1920 (1995).

Pertti Haapala & Tuomas Hoppu (toim.), Sisällissodan pikkujättiläinen (2008).

Heikki Ylikangas, Vägen till Tammerfors: striden mellan vita och röda i finska inbördeskriget 1918 (1995).

Internet:

Databasen ”Krigsdödade i Finland 1914–1922” <http://vesta.narc.fi/cgi-bin/db2www/sotasurmaetusivu/main?lang=sw>